

ROLF SCHREINER:

Heilt matt

Der e mange former for galskab: Rondt 1960 fyllde eg med på radiolandskampen i sjakk mydlå Norge og Island. I andre etasje i Torbjørn Hornkloves gate 40 på Våland sto et lide settbord (sånne så du sedde inn onna kverandre) med sjakkbrett på, og dagens trekk i landskampen blei gjort med andakt. Og så va det bare å venta 24 timer te Dagsnytt og nytt trekk neste kveld.

Cirka samtidigt med dette spelte de to russerne Tal og Botvinnik – begge med fornavn Mikhail – et par kampar om VM-tittelen i sjakk, og eg satte opp brikkene og fylde med på kvert spel. Eg huske at de vant kver sin gang.

Der e uenighed i spørsmålet om kor sjakkspælet komme fra – det står mydlå tri store land i Asia. Og anekdoten om ka den store oppfinnaren sko ha i premie, e jo ganske fornøyelige. Rondt år 600 ville keisaren i Kina (eller kongen i Persia eller kongen i India) ha et nytt spel å forlysta seg med, og hvis någon kom opp med någe bra, så sko vedkommande få bestemma belønning sjøl.

Ein glube herremann presenterte sjakkspælet med sine 64 ruder, keisaren (eller kongen) blei kjempefornøyde, og det va tid for premiering. «Gje meg ett riskorn for den fystssta rudå, to riskorn for den andra rudå, og så vidare dobbelt opp med riskorn på resten av brettet,» sa oppfinnaren. «Ikkje merr?» sa statsoverhodet. «Det ska me fiksa.»

No way. Premien blei nok aldri overrakt den stolte oppfinnaren. Allerede itte 33 ruder e me oppe i 8 milliarder riskorn – akkurat det konne de vel skaffa – men halvparten av brettet gjenstår. Adle så har vært innom ein mattetime på skolen, vett jo at me ska fram te talet 2^{63} , og då ende me altså opp med 18.446.744.073.709.551.615 riskorn.

Ein kloge fyr fant ud for någon år siden at hvis me tar all dyrkbar jord så finns på denne kloden vår, så må all verdens bønder stå på i to hundre år for å få fram 20 siffer med riskorn. Men då har me grød for ein stund!

Verdenssjakkforbundet FIDE (Fédération Internationale des Echecs) blei stifta i Paris den 20. juli 1924 og har i dag 170 medlemsforbund. FIDE beregne spillernes rating, tildele internasjonale titlar – og de arrangere VM i sjakk og sjakkolympiaden (VM for landslag) så ska foregå i Tromsø i 2014. Heia Norge!

Fram te 1946 va VM i sjakk et privat arrangement, og den regjerande mester bestemte sjøl kem han ville spela mod. Då verdensmester Aleksandr Alekhin gjekk hen og døde i 1946, øvetog FIDE organiseringen av VM.

VM-turneringen i 1948 blei vonne av sovjetrusseren Mikhail Botvinnik. Itte dette fekk me 24 år med sovjetisk dominans, og nye verdensmestre va Vasilij Smyslov, Mikhail Tal, Tigran Petrosian og itte kvert Boris Spasskij i 1969.

Så begynte ting å skje – amerikanaren Bobby Fischer utfordra det sovjetiske hegemoniet. Han va heilt overlegen i kandidatturneringen, og verden va klar for «Match of the Century» i Laugardalshöll, Reykjavik, på Island i 1972 – Spasskij mot Fischer. 24 spel – fysstemann te $12\frac{1}{2}$ poeng vinne.

Fischer rakk ikkje åbningsseremonien, han la ner forbud mod TV-kamera, han forlangte de syv fystsste radene med tilskuere fjerna og han ville ha 30 % av tilskuerinntektene. FIDE nekta. Itte møyje øvetalelse – bl.a. ein telefon fra USAs fremtidige udenriksminister Henry Kissinger – fløy Fischer te Island.

Itte at Spasskij tog ledelsen 1 – 0, krangla Fischer kraftigt med FIDE igjen, og han nekta å møda opp te neste spel. 2 – 0 te Spasskij. Nå trodde mange at løbet va kjørt for den eksentriske amerikanaren. Men itte nok ein telefon fra Kissinger (kanskje derfor han fekk Nobels fredspris i 1973) møtte Fischer opp, og han fekk Spasskij med på å spela i et lide kott bag scenen, uden publikum. Det sko straffa seg.

Fischer vant. Så blei det remis, og så vant Fischer to ganger. Ny remis – før Fischer gjekk opp te 5 – 3. Då Fischer vant det 13. partiet og tog ledelsen 8 – 5, va Spasskij så øvegiddede øve at han blei lurt i flerne feller, at han blei siddande og stirra på brettet lenge itte at kampen va slutt.

De syv neste partiene blei remis – med tri poengs ledelse va Fischer fornøyd med å snigla seg fram te VM-tittelen. Det 21. partiet blei det siste. Då de tog pause, va det klar fordel te Fischer, og Spasskij kom ikkje tebage te bordet, men gav opp per telefon. Med seier $12\frac{1}{2}$ mod $8\frac{1}{2}$ blei Bobby Fischer den 11. verdensmesteren i sjakk. Dette va onna den kalde krigen, heila Sovjet va såra – hegemoniet i sjakk va viktig propaganda – og Spasskij reiste hjem i skam.

Itte dette trakk Fischer seg tebage og nekta i 1975 å forsvare tittelen mod den russiske utfordraren Anatoly Karpov. Dermed fekk Karpov VM-tittelen uden kamp. Landsmaen Garry Kasparov øvetog tittelen i 1985, og han starta sitt eget forbund Professional Chess Association (PCA) i 1993. Bulgararen Veselin Topalov blei FIDE-mester i 2005, men året ittepå – då de to forbundene blei slått samen igjen – tapte han for russeren Vladimir Kramnik. Den andre mester itte krigen så ikkje kom fra Øst-Europa, blei inderen Viswanathan Anand – han tog tittelen itte å ha vonne ein VM-turnering i Mexico i 2007.

Og den tredje blei vår egen Magnus – verdens beste Carlsen.

Me har det med å huska verdensbegivenheder. «Kor va du då Kennedy blei skutt?» har me sagt i 50 år. «Kor va du då Oddvar Brå brakk staven?» sa Dagbladet i årevis. Nå går det på «Kor va du då Anand flytta tårnet te A4?»

Galskab e herligt.